

Research Paper

The reception of music in adolescent girls with religious backgrounds

Abdollah Bicharanlou*¹, Zeinab Khorramishad²

Received: Apr. 18, 2022; Accepted: Aug. 11, 2022

ABSTRACT

Adolescence is associated with changes in one's life including his/her behavior, emotions, and mood. One of the issues less studied about adolescents is how they deal with and receive music. Adolescents raised in the religious environment experience challenges in the process of consuming music, with girls finding themselves in a more complex situation. The main purpose of this study is to study adolescent girls' perceptions of music consumption considering their well-being in the religious cultural context. Questions such as: how do they look at the music they consume, what factors affect their perception of it, how they think about music from a religious point of view and how they approach music according to their religious background, are among the research questions. To answer and finding the factors affecting the reception of music by adolescent girls with religious cultural backgrounds, unstructured interviews were conducted with 23 adolescent girls who have grown up in religious cultural backgrounds and studying in schools with a religious educational approach. Based on the analysis, 4 comprehensive themes on central issue of this research were identified and it was found that adolescent girls' perception of music is influenced by family, society and how they look at religion, even some see music in the same light as they view religious eulogies.

Keywords: teenager girls, perception, music, media consumption, religious background

---

1. Assistant Professor of Social Communication, Communication Department, Social Science Faculty, The University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding Author)

✉ bikaranlou@ut.ac.ir

2. PhD Student of Communication, Social Science Faculty, The University of Tehran, Tehran, Iran

✉ z.khorramishad@ut.ac.ir

INTRODUCTION

Adolescence is associated with changes in one's life including his/her behavior, emotions, and mood. One of the issues less studied about adolescents is how they deal with and receive music. As Anastasi points out, many adolescents suffering from a desperate need for connectedness, for a sense of belonging, find themselves in this position. They have an intense need to feel loved and accepted. They desperately seek love and acceptance but often lack the means to attain it. Adolescents need to express their pain and suffering in order for healing to take place, but first they must have language and opportunity for this expression. In fact, adolescents need to establish meaningful connections with others in order to conquer the traumas of shame that are commonly experienced in early adolescence (Anastasi, 2005: 303). Although adolescents are often described as moody in nature, rebellious, and self-absorbed, these kinds of 'storm and stress' interpretations have not been consistently identified across cultures (McFerran, 2011, 97-98). The adolescents listen to music in order to achieve a variety of goals. These goals can be conceived as socially or emotionally driven (Miranda, 2013). Music may reduce loneliness and act as social surrogate for a friend (Schäfer et. al., 2020). Their research results showed a significant reduction of loneliness and a relevant rise in empathy and mood due to listening to self-selected music, irrespective of the listener's mood or the applied listening strategy, which suggests that private musical engagement in general can provide mood-repair and a sense of connection.

Adolescents raised in the context of religious culture experience challenges in the process of consuming music, in which adolescent girls find themselves in a more complex position. This paper has focused on this complex position

PURPOSE

The main purpose of this study is to study adolescent girls' perceptions of music consumption and their attitudes toward music, considering their well-being in the religious cultural context. Questions such as: how do they look at the music they consume, what factors affect their perception of it, how they think about music from a religious point of view and how they approach music according to their religious background, are among the research questions.

METHODOLOGY

To answer the research questions and finding the factors affecting the reception of music by adolescent girls with religious, cultural backgrounds, semi-structured qualitative interviews were used to collect data. Interviews were conducted with 23 adolescent girls who have grown up in religious cultural backgrounds and studying in religious schools. Using the thematic analysis method, and open coding, basic, organizing and comprehensive themes regarding the reception of the mentioned girls about music were extracted.

FINDINGS

The data obtained from the interviews with teenagers with religious backgrounds were categorized and 4 main themes were extracted. The findings show that the studied adolescent girls were affected by the family, society and their approach to the religion and some of them considered the religious singing as music. Most of the studied teenagers consumed the music for better feelings. Some of them listened to music for fantasizing. As the music is not a visual media material (content), fantasizing through listening to music was so easy. Some of the adolescents did not listen to Iranian pop music because they found them disappointing. So, they listened to encouraging and inspiring music, including foreign music such as K-pop. Some of research informants referred to music as a mean to strengthen their sustenance to fulfill their daily affairs, especially when they are engaged with boring or repetitive issues, the music helps them face such situations.

As the research informants have lived in religious backgrounds, the religion approach toward music is important to them. But they interpret the religion instance toward the music according to their understandings of religious teachings. A group of them considered the music as contradictory to religion and avoided listening to any music. Another group of informants saw no contradiction between the religion and the music. They believed that one can be religious even while listening to the music.

CONCLUSION

Adolescent girls studied in this research critically interpret whatever they face in their cultural context. So, they resist some of the cultural and religious teachings and doubt on some including the relation between the religion and the music. They negotiate between their religious belief and new cultural and music choices.

NOVELTY

The research accomplished in this paper specifically focused on the one of issues which the previous researches had either ignored or paid little attention in their analyses on the reception of adolescent's media consumption and reception, especially in qualitative researches on teenagers and adolescents in Iran with religious backgrounds. The authors of this paper have tried to describe this issue based on the perceptions and interpretations and lived experiences of the adolescents with religious backgrounds.

CONFLICT OF INTEREST

The authors declare no conflict of interest.

Iranian Cultural Research

Abstract

BIBLIOGRAPHY

- Alasutari, P. (2002). Moxātab-e resānei va pažuheš-e daryāft [Rethinking the Media Audience] (M. Sheikholeslami, Trans.). *Pažuhes va Sanješ*, 8(26), 141-163.
- Anastasi, A. (2005). Adolescent boys' use of Emo music as their healing lament. *Journal of Religion and Health*, 303-319.
- Bicharanlou, A. (2014). Rasane-ye musiqi va javānān-e Irāni; Bā tamarkoz bar musiqi dar televizionhā-ye māvāre'i-ye Farsi zabān [Music and Iranian youth: Focus on music at Persian language satellite TV channels]. *Rasaneh*, 25(2), 101-119.
- Fish, S. (1980). *Is there a text in this class? The authority of interpretive communities*. Harvard University Press.
- Ghasemi, V., & Mirzaie, S.A. (2007). Javānān va hanjārhā-ye rasmi va qeyr-e rasmi-ye musiqi-ye pop [The youth and formal and informal norms of pop music: A research among Isfahan youth]. *Nāme-ye Oloum-e Ejtemāie*, 28(2), 98-122.
- Hosseini, S. E., Karimi, S., Naziry, G., & Shojaee, S. (2016). The effectiveness of instrumental and relaxing music on spiritual health in teenagers. *Quarterly Journal of Woman and Society*, 7(25), 67-80.
- Kazemi, A., & Hajmohammad Hoseini, M. (2015). Resistant ideology and active audience concept: A review of reception studies in Iranian universities. *Journal of Iranian Cultural Research*, 8(1), 71-95. doi: 10.7508/ijcr.2015.29.004
- Livingstone, S. & Das, R. (2013). *Interpretation/Reception*. London: Oxford University Press.
- McFerran, K. S., Hense, C., Koike, A., & Rickwood, D. (2018). Intentional music use to reduce psychological distress in adolescents accessing primary mental health care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 23(4), 567-581. doi: 10.1177/1359104518767231
- Mehdizadeh, S.M. (2006). *Motāle'e-ye tatbiqi-ye nazariye-ye Kāšt va Daryāft dar Ertebātāt* [The comparative study of cultivation and reception theories in communication]. Tehran. Iran: Markaz-e Tahqiqāt-e Sedā va Simā-ye Jomhuri-ye Eslāmi-ye Iran.
- Mehdizadeh, S.M.(2015). *Nazariyehā-ye Resāne: Andišehā-ye rāyej va didgāh-hā-ye eneghdi* [Media theories: Dominant thoughts and critical viewpoints]. Tehran. Iran: Hamšahri.
- Miranda, D. (2013). The role of music in adolescent development: much more than the same old song. *International Journal of Adolescence and Youth*, 18(1), 5-22. doi: 10.1080/02673843.2011.650182
- Namvar Motlagh, B. (2009). Jauss va Iser: Nazariye-ye Daryaft [Jauss and Iser: Reception Theory. *Pažuhešname-ye Farhangestān-e Honar*, 3(1), 93-11.

- Raghavan, P. (2008). *Family, Politics and Popular Television: An Ethnographic Study of Viewing an Indian Serial Melodrama* (Doctor of Philosophy Thesis). School of Communication, Culture and Languages Faculty of Arts, Education and Human Development Victoria University.
- Schäfer, K., Saarikallio, S., & Eerola, T. (2020). Music may reduce loneliness and act as social surrogate for a friend: Evidence from an experimental listening study. *Journal of Adolescent Research*, 27(6), 751-774. doi: 10.1177/2059204320935
- Storey, J. (2011). *Motāle'āt-e farhangi darbāri-ye farhang-e āmme* [cultural studies and the study of popular culture (H. Payandeh, Trans.)]. Tehran, Iran: Āgah
- Ter Bogt, T., Soitos, S., & Delsing, M. (2011). Music listening in adolescence. *Encyclopedia of Adolescence*, 240-250. doi: 10.1016/B978-0-12-373951-3.00029-6
- Uwe, F. (2016). *Darāmedi bar taḥqiq-e keyfi* [An introduction to qualitative research] (H. Jalily, Trans.). Tehran, Iran: Ney.
- Vedadhir, A., Aminian, E., Tabatabaie, A., & Salmani, M.J. (2012). *Javānā va Mousiqi-e pāp; Barresi dar avāmel-e ejtemā'i farhangi-ye mortabet bā gerāyeš-e dānešjuyān-e tarbiyat moallem be musiqi-ye Pāp* [The Youth and Pop Music]. *Masāel-e Ejtemāei-ye Iran*, 2(1), 167-193.
- Windahl, S.; Signitzer, B., & Olson, J.T. (2019). *Kārbord-e nazariyehā-ye erdebātāt* [Using Communication Theory: An Introduction to Planned Communication] (A. Dehghan, Trans.). Tehran, Iran: Elmi va Farhangi.
- Zokaei, M.S. (2021). *Honar-e anjām-e pažuheš-e Keyfi: Az mas'aleyābi tā negāreš* [The art of doing qualitative research: from problem finding to writing]. Tehran, Iran: Āgah.

Iranian Cultural Research

Abstract

مقاله پژوهشی

دریافت دختران نوجوان زیسته در بافت فرهنگی دینی از مصرف موسیقی

عبدالله بیچرانلو^۱، زینب خرمی‌شاد^۲

دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۹؛ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۲۰

چکیده

نوجوانی با تغییراتی در زندگی از جمله تغییر در رفتار، عواطف و نگرش‌ها همراه است. اقتضانات خاص این دوره نظیر بلوغ و تغییراتی که با خود در جسم و جان نوجوان در پی دارد، نوجوانی را به یک دوره پیچیده و تعیین‌کننده تبدیل کرده است. یکی از مسائلی که در مورد قشرهایی از نوجوانان کمتر مطالعه شده است، نحوه مواجهه و دریافت آن‌ها از مصرف موسیقی است. در این میان، دختران نوجوان پرورش‌یافته در بافت فرهنگی دینی، چالش‌هایی را در فرایند مصرف موسیقی تجربه می‌کنند که آن‌ها را در وضعیت پیچیده‌تری قرار می‌دهد. هدف اصلی این مقاله، مطالعه دریافت دختران نوجوان از مصرف موسیقی و شیوه نگرش آن‌ها به موسیقی، با توجه به زیست آن‌ها در بافت فرهنگی دینی است. مقاله در پی پاسخ به سؤالی است: بدین شرح است: اینکه دختران زیسته در بافت فرهنگی دینی چه دریافتی از موسیقی مصرفی خود دارند؟ چه عواملی بر دریافت آن‌ها از مصرف موسیقی مؤثر است؟ از منظر دینی چگونه در مورد موسیقی می‌اندیشند و با توجه به زمینه دینی خود چگونه با موسیقی مواجه می‌شوند؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها و یافتن عوامل مؤثر بر دریافت دختران نوجوان دارای زمینه فرهنگی دینی از مصرف موسیقی، با ۲۳ نفر از دختران نوجوان، که در زمینه فرهنگی دینی رشد یافته و در مدارس دارای رویکرد آموزشی دینی تحصیل می‌کنند، مصاحبه ساختاریافته انجام شد. با استفاده از روش تحلیل مضمون و کدگذاری باز، مضامین پایه، سازمان‌دهنده و فراگیر درخصوص دریافت دختران مذکور از موسیقی استخراج شد. بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده، ۴ مضمون فراگیر حول مسئله محوری این مقاله شناسایی شد. یافته‌ها نشان داد که دریافت دختران نوجوان از موسیقی، متأثر از خانواده، جامعه و نوع نگاه به دین است و برخی نیز به مداحی به‌مثابه موسیقی نگاه می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: دختران نوجوان، دریافت، موسیقی، مصرف موسیقی، دین

۱. استادیار ارتباطات اجتماعی، گروه ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

bikaranlou@ut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

z.khorramishad@ut.ac.ir

۱. مقدمه

مصرف موسیقی در میان نوجوانان، به مثابه نمودی از مصرف فرهنگی، امری بسیار رایج است و تشدید روند رسانه‌ای شدن نیز به این موضوع، دامن زده و بسیاری از نوجوانان با بهره‌گیری از گوشی‌های هوشمند و دیگر ابزار و فناوری‌های دیجیتال مشابه مانند تبلت و لپ‌تاپ، به موسیقی گوش می‌دهند. «بسیاری از نوجوانان نیاز شدیدی به ارتباط با دیگران دارند، آنها به نوعی احساس تعلق نیازمندند. بسیاری از آنها خود را در موقعیت تنهایی شدید می‌بینند و از این رو، به شدت نیاز به دوست داشته شدن و پذیرفته شدن دارند اما اغلب در دستیابی به آن ناکام‌اند. نوجوانان نیاز دارند که درد و رنج خود را بیان کنند تا به آرامش برسند، اما پیش از هر چیز باید زبان و فرصت بیان درد و رنج خود را داشته باشند. در واقع، نوجوانان باید ارتباطات معناداری را با دیگران برقرار کنند تا بر ترومای شرم، که در اوایل نوجوانی تجربه می‌کنند، غلبه یابند» (آناستاسی، ۲۰۰۵، ۳۰۳). اگرچه نوجوانان، اغلب سرکش و طغیان‌گر تلقی می‌شوند، این نوع تعابیر طوفانی به‌طور چشمگیر و قابل‌اعتنایی در فرهنگ‌های مختلف شناسایی نشده است (مک‌فران، ۲۰۱۱، ۹۸-۹۷). مصرف موسیقی برای نوجوانان کارکردهای گوناگونی دارد. تحقیقات شافر و همکاران (۲۰۲۰) نشان داده است نوجوانان با اهداف اجتماعی و عاطفی مختلفی به موسیقی گوش می‌دهند. موسیقی می‌تواند در کاهش احساس تنهایی نقش مهمی را ایفا کند و در نقش یک دوست و همنشین صمیمی، نوجوان را از تنهایی خارج کند و احوال خوشی را در آنها ایجاد نماید.

«بسیاری از نوجوانان به موسیقی‌هایی گوش می‌دهند که با شنیدن آنها احساس هویت می‌کنند و فکر می‌کنند این موسیقی‌ها به این دوره گذار نوجوانی به جوانی آنها تعریف بهتری می‌بخشند. نوجوانان بر اساس موسیقی‌هایی که گوش می‌کنند درباره یکدیگر قضاوت می‌کنند. اگر موسیقی‌هایی که گوش می‌کنند با دوستانی که در اطراف خود دارند، یکسان باشند، احساس عضویت و پیوند با گروهی از همسالان خود در آنها تقویت می‌شود و با پذیرش بیشتری هم از جانب این همسالان مواجه می‌شوند. در واقع، همچون بسیاری از تولیدات رسانه‌ای دیگر، مخاطبان به‌ویژه نوجوانان با مصرف موسیقی، از یک ادبیات و موضوع مشترک برای در میان گذاشتن با دیگران برخوردار می‌شوند» (بیچرانلو، ۱۳۹۳، ۱۰۲-۱۰۳).

مواجهه روزمره با دختران نوجوان و ابراز شیفتگی و علاقه مندی آنها به گونه‌هایی از موسیقی و نیز شنیدن برخی روایت‌های جسته‌گریخته از دخترانی که در زمینه فرهنگی دینی پرورش یافته بودند، جرقه اولیه این تحقیق را در ذهن نگارندگان روشن کرد؛ چراکه به نظر می‌رسید روایت‌های این نوجوانان از مصرف و دریافت موسیقی، چندان نقل و شنیده نشده است. نوجوان جست‌وجوگر اغلب علاقه مند است تجربیاتی نو را رقم بزند؛ از این رو ممکن است به مصرف هر نوع موسیقی دست‌کم در بازه‌های زمانی کوتاه رو آورد. از طرف دیگر، چارچوب ارزش‌های حاکم بر جامعه ایران بر نگرش‌های نوجوانان، و به صورت خاص دختران نوجوان ایرانی، به دلیل زمینه فرهنگی اجتماعی (جامعه دینی با پیشینه فرهنگ سنت‌مدار) و ویژگی‌های گفتمان غالب و رسمی جاری در کشور در تلقی از زنان از جمله دختران و در نوع مصرف و دریافت آن‌ها تأثیرگذار است. بنابراین، به نظر می‌رسد دختران نوجوان ایرانی زیسته در بافت فرهنگی خاص محیط بر زیست‌جهان آنها، دریافت‌های متفاوتی از مصرف موسیقی دارند. از این رو، دریافت دختران نوجوان دارای زمینه مذهبی از موسیقی، ابعاد متفاوتی از گروه‌های دیگر دارد. به نظر می‌رسد نگرش‌ها و باورهای دینی و نوع برداشت غالب این دختران و خانواده‌هایشان از رویکردهای دینی، به ویژه فقهی به موسیقی، موجب می‌شود که آن‌ها در بدو امر با مسائل، پرسش‌ها، ابهامات و چالش‌هایی در مصرف موسیقی مواجه شوند که این مسئله در چگونگی مصرف موسیقی توسط آنان نمود پیدا می‌کند. علاقه و گرایش بسیاری از دختران نوجوان به موسیقی از یک طرف، و نوع رویکرد دینی حاکم بر تربیت خانوادگی و نیز فضای جاری در مدارس دارای رویکرد دینی در پرورش دانش‌آموزان، شرایطی را در برابر این نوجوانان قرار می‌دهد که برآیند تفسیرها و دریافت‌هایشان در مورد مصرف موسیقی، انتخاب‌ها و تصمیم‌گیری آنها در مواجهه با موسیقی را تعیین می‌کند؛ انتخاب‌هایی پر دامنه از عدم مصرف موسیقی تا مصرف چندخواه^۱ موسیقی. از این رو، در این تحقیق تلاش شده است به این پرسش‌ها پاسخ داده شود: دختران زیسته در بافت فرهنگی دینی چه دریافتی از موسیقی مصرفی خود دارند؟ چه عواملی بر دریافت آن‌ها از مصرف موسیقی مؤثر است؟ دختران زیسته در بافت

1. omnivore

فرهنگی دینی چگونه در مورد موسیقی می‌اندیشند و با توجه به زمینه دینی خود چگونه با موسیقی مواجه می‌شوند؟

۲. پیشینه پژوهش

تحقیقات متعددی در زمینه مصرف موسیقی در ایران به‌ویژه در میان نوجوانان و جوانان و عوامل فرهنگی-جنسیتی دخیل در این زمینه انجام شده است. مطالعه موسیقی به‌مثابه یک پدیده اجتماعی و تحلیل واکنش جوانان به این پدیده در قالب نوع و میزان مصرف موسیقی، در مقاله «جوانان و هنجارهای رسمی و غیررسمی موسیقی پاپ» انجام شده است. نویسندگان این مقاله با مطالعه جایگاه دو نوع موسیقی پاپ غیرمجاز و مجاز با توجه به دوره زمانی اجرای تحقیق (سال ۱۳۸۱) دلایل توجه جوانان اصفهان به این دو نوع موسیقی را مطالعه کرده‌اند. این تحقیق نشان می‌دهد که جوانان به موسیقی پاپ غیرمجاز گرایش بیشتری دارند و آن را شادتر از نوع مجاز آن می‌دانند (قاسمی و میرزایی، ۱۳۸۵).

همچنین در مقاله «جوانان و موسیقی پاپ: بررسی در عوامل اجتماعی-فرهنگی مرتبط با گرایش دانشجویان دانشگاه تربیت معلم به موسیقی پاپ» نویسندگان به دنبال مطالعه در مورد زوایای جامعه‌شناختی موسیقی و عوامل اجتماعی گرایش جوانان به موسیقی پاپ بوده‌اند. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که رابطه مثبتی میان سرمایه فرهنگی و گرایش به موسیقی پاپ وجود دارد. این در حالی است که میان دین‌داری و گرایش به موسیقی پاپ رابطه معنی‌داری موجود نیست. همچنین این مقاله بیان می‌کند که گرایش بیشتر به موسیقی پاپ داخلی و سپس موسیقی پاپ داخلی ضبط‌شده در خارج از کشور است (ودادهیر و همکاران، ۱۳۹۰).

در مقاله «ایدئولوژی مقاومت و مخاطبان فعال: نگاهی به مطالعات خوانش در ایران»، نویسندگان در توضیح نحوه توزیع فراوانی رسانه‌های مطالعه‌شده در مطالعات خوانش، موسیقی را دارای مهجوریت تلقی می‌کنند که به دلیل ملاحظات دینی اساساً در رسانه‌های داخلی فضایی برای آن در نظر گرفته نشده و چندان بر روی آن تحقیق صورت نگرفته است (کاظمی و حاج محمدحسینی، ۱۳۹۴).

مقاله «اثربخشی موسیقی آرام و بی‌کلام بر سلامت معنوی نوجوانان دختر شهر شیراز» در راستای بررسی اثربخشی موسیقی بر سلامت معنوی دختران نوجوان صورت گرفته است. این مقاله بر اساس روش پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل صورت گرفته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد موسیقی درمانی بر سلامت معنوی نوجوانان تأثیرگذار است و می‌توان گفت موسیقی آرام و بی‌کلام به طور معناداری باعث افزایش سلامت معنوی دختران نوجوان مورد مطالعه در این مقاله می‌شود (حسینی و همکاران، ۱۳۹۵).

در مقاله «استفاده پسران نوجوان از موسیقی ایمو به‌عنوان سوگواری شفابخش» محقق به کارکرد موسیقی ایمو - که نوعی موسیقی در ژانر راک است - در التیام‌بخشی دردهای نوجوانان پرداخته است. موسیقی ایمو می‌تواند محیطی را برای فرد رنج‌دیده فراهم کند تا شروع به فکرکردن و توسعه‌ی واژگان برای توصیف درد خود کند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد این موسیقی می‌تواند به‌مثابه‌ی دعا برای نوجوانان عمل کند و به او اجازه دهد تا با خدا بتواند ارتباط برقرار کند (آناستاسی^۱، ۲۰۰۵).

موسیقی کارکردهای گوناگونی برای افراد دارد. این کارکردها متناسب با سن، جنس، تجربه زیسته و بسیاری از متغیرهای دیگر می‌تواند متفاوت باشد. در مقاله «گوش‌دادن به موسیقی در میان نوجوانان» نویسندگان بیان می‌کنند که گوش‌دادن به موسیقی کارکردهای عاطفی، رشدی و اجتماعی در نوجوانان دارد و مضامین غالب در اشعار موسیقی پاپ مصرفی توسط نوجوانان بیانگر مسائلی چون هویت، جهان‌بینی، روابط انسانی و عاشقانه است (تربوغت^۲ و همکاران، ۲۰۱۱).

مقاله «نقش موسیقی در رشد نوجوانان» به این مسئله پرداخته است که موسیقی چگونه می‌تواند در رشد روانی اجتماعی نوجوانان نقش ایفا کند. برای این منظور، سه بحث در پرتو تحقیقات تجربی را مطالعه کرده است: اول آنکه موسیقی بر جنبه‌های مهم رشد نوجوانان تأثیر می‌گذارد؛ دوم آنکه موسیقی می‌تواند یک عامل محافظ و یک عامل خطر باشد؛ و سوم اینکه موسیقی می‌تواند به‌عنوان یک جزء کمکی در پیشگیری و مداخله عمل

1. Anastasi
2. Ter Bogt

کند. سپس نویسنده استدلال می‌کند که تحقیق در مورد نقش. رشدی موسیقی می‌تواند دریچه‌ای به نیازهای روانی، اجتماعی و فرهنگی روزمره نوجوانان معاصر ایجاد کند (میراندا، ۲۰۱۳).

در میان پژوهش‌های پیشین، تاکنون مطالعه مستقلی در مورد دریافت دختران نوجوان زیسته در بافت فرهنگی دینی از مصرف موسیقی انجام نشده است؛ چراکه تلقی اولیه این است که زمینه فرهنگی دینی چالش‌هایی را با موسیقی دارد، این تصور وجود دارد که اقبال گوناگونی که در این زمینه فرهنگی زیست می‌کنند، دریافت متفاوتی از مصرف موسیقی دارند. این مطالعه درصدد بازگشایی افقی است که بتواند دریافت دختران نوجوان زیسته در این زمینه فرهنگی را روشن‌تر کند.

۳. نظریه دریافت

۳-۱. پیشینه و خاستگاه‌ها

یکی از مفاهیمی که در این مقاله مورد توجه بوده، مفهوم دریافت است. در ادامه به تشریح مفهوم دریافت پرداخته و به صورت اجمالی تاریخچه و خاستگاه‌های فلسفی آن مرور شده است. چگونگی و جایگاه فهم و ادراک از مهمترین مسائلی است که در هرمنوتیک به آن توجه شده است. این موضوعات مورد توجه محققان زیادی بوده است اما در قرن بیستم تحولی بزرگ در مطالعه نظریه‌های دریافت پدید آمد که از شاخه‌های معروف آن در حوزه ادبی و هنری مکتب کنستانس است. مکتب کنستانس توسط آیزر و یائوس پایه‌گذاری شده و تأثیر زیادی بر هرمنوتیک قرن بیستم گذاشته است (نامور مطلق، ۱۳۸۷، ۹۵).

همچنین نظریه زیبایی‌شناسی دریافت، مهم‌ترین موضوع مکتب کنستانس محسوب می‌شود. یائوس از شاگردان گادامر و مورخ ادبیات است. او بیش از همه متأثر از هرمنوتیک فلسفی گادامر است (همان، ۹۹). یائوس از زاویه تاریخی به نظریه دریافت نزدیک می‌شود. وی بیان می‌کند که ارزش زیبایی‌شناختی یک متن در طول زمان منتقل می‌شود (لیوینگستون و دَس، ۲۰۱۳، ۷). یائوس، از پایه‌گذاران مکتب کنستانس، نظریه «افق

انتظار) را طرح کرد. طبق این نظریه به جای اینکه به مطالعه و ویژگی‌های تولیدکننده گفتمان توجه شود، به ویژگی‌ها و افق انتظارات دریافت‌کننده گفتمان توجه می‌شود. در این تفکر، معنا در مواجهه خواننده با متن شکل می‌گیرد (نامورمطلق، ۱۳۸۷، ۹۶).

گادامر^۱ در کتاب حقیقت و روش استدلال می‌کند که فهم شدن هر متن فرهنگی، همواره از منظر کسی صورت می‌گیرد که آن متن را فهم می‌کند. نویسندگان ممکن است نیات خاصی داشته باشند و بی‌تردید هر متنی واجد ساختاری عینی است، لیکن معنا در زمره اجزاء ذاتی متن نیست (به عبارت دیگر، معنا ماهیتی تغییرناپذیر ندارد). در واقع، معنا چیزی است که هر شخصی با خواندن متن آن را ایجاد می‌کند. همچنین گادامر تأکید می‌کند که متن و خواننده همیشه در موقعیتی تاریخی و اجتماعی با یکدیگر مواجه می‌شوند که این موضوع، در تعامل میان خواننده و متن تأثیر می‌گذارد. وی معتقد است به همین سبب هر متنی همواره با پیش‌پنداشت یا پیش‌داوری قرائت می‌شود... گادامر فرایند گفت‌وگو بین خواننده و متن را که منجر به تولید معنای جدید می‌شود، «ادغام افق‌ها» می‌نامد. افق فهم خواننده (چارچوب ادراک یا مفروضات او) با «افق فهم» متن مواجه می‌شود. در فضای به وجود آمده بین این دو افق است که معنا بر اثر «ادغام افق‌های فهم» ایجاد می‌گردد (به نقل از: استوری، ۱۳۸۹، ۹۰-۸۸).

۲-۳. نظریه دریافت در مطالعات فرهنگی

طرح اولیه مطالعات دریافت در علوم ارتباطات را به مقاله استوارت هال^۲ نسبت می‌دهند (رقوان^۳، ۲۰۰۸، ۱۳)؛ مقاله‌ای که منجر به توجه پژوهشگران به خصوصیات مخاطب و تغییر جهت مطالعات مخاطب‌پژوهی گردید. اما همان‌طور که آلاسوتاری^۴ بیان می‌کند رویکردهای پژوهشی در پارادایم مخاطب فعال و پژوهش دریافت را می‌توان ذیل سه نسل طبقه‌بندی کرد:

1. Gadamer
2. Hall
3. Raghavan
4. Alasuutari

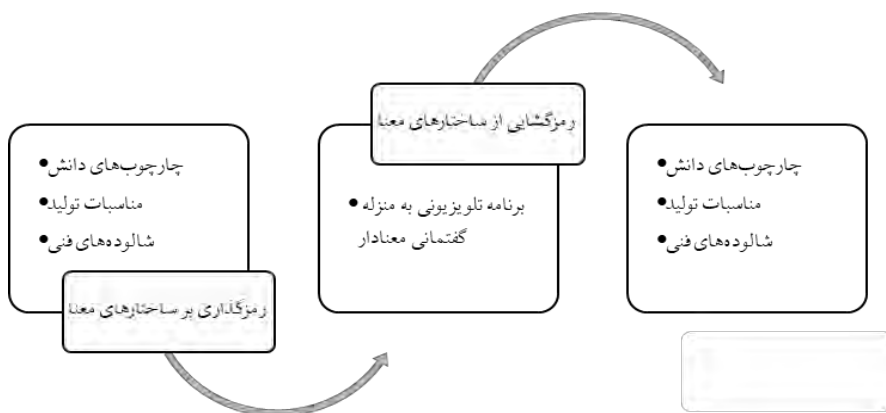

نسل اول، رمزگشایی فردی مخاطبان. مدل رمزگذاری-رمزگشایی ارائه شده توسط هال موجب انجام تحقیقات تجربی پیرامون دریافت برنامه‌های تلویزیونی شد که در این رابطه اولین پژوهش در کتاب مخاطبان ملی اثر دیوید مورلی آورده شده است. این کتاب چهار مدل رمزگشایی مطرح شده در ایده هال را مورد تأیید قرار می‌دهد.

نسل دوم، قوم‌نگاری مخاطب. با افزایش پژوهش‌های تجربی در حوزه دریافت، در پارادایم کلی دریافت تغییراتی ایجاد شد که این تغییرات پارادایم کلی قوم‌نگاری مخاطب را رقم زد.

نسل سوم، خوانش جمعی و گفتمانی مخاطبان. نوع جدید مخاطب‌شناسی زمانی مطرح شد که برخی قوم‌نگاری را مورد تردید قرار دادند. در نسل سوم هدف دستیابی به فرهنگ رسانه‌ای معاصر است و تنها چگونگی برداشت یک مخاطب اهمیت ندارد. این نسل از رویکردها رسانه و پیام رسانه‌ای را وسیع‌تر از تنها یک متن رمزگذاری شده در نظر می‌گیرد که توسط یک «اجتماع تفسیری» قرار است رمزگشایی شود، و به دنبال جایگاه فرهنگی رسانه در جهان معاصر است (آلاسوتاری، ۱۳۸۰، ۱۴۲-۱۵۰). استنلی فیش^۱ (۱۹۸۰)، با طرح این پرسش که آیا خواننده منبع معناست یا متن؟، فرایند خوانش متون را در یک چارچوب گسترده اجتماعی قرار داد.

از دیدگاه او اعتبار هر متن به مفروضات و راهبردهایی بستگی دارد که خوانندگان با دیگر اعضای یک اجتماع تفسیری خاص به اشتراک می‌گذارند. او بر این نظر است که همه ارزش‌ها و معانی یک متن به مفاهیم و طرحواره‌های یک اجتماع تفسیری خاص مرتبط‌اند. بر اساس نظر هال، مخاطبان، منفعل و بدون جهت نیستند که بدون پیش‌فرض با یک متن رسانه‌ای مواجه شوند؛ بلکه آن‌ها با مجموعه‌ای از فرضیات قبلی با هر متن رسانه‌ای رو-به‌رو می‌شوند. بنابراین، در نظر هال این نکته حائز اهمیت است که هر گروه نسبت به یک پیام رسانه‌ای چگونه واکنش نشان می‌دهد و آن را تفسیر می‌کند (مهدی‌زاده، ۱۳۸۴، ۵۴).

شکل ۱. الگوی رمزگذاری و رمزگشایی از گفتمان تلویزیونی هال

منبع: استوری، ۱۳۸۹، ۳۰

در الگویی که هال از ارتباط تلویزیونی ارائه می‌دهد، چرخه معنای سه مرحله را سپری می‌کند. ابتدا تولیدکنندگان تلویزیونی توضیح خودشان را از یک واقعه پردازش نشده به صورت گفتمان تلویزیونی ارائه می‌دهند. در این مرحله، مهارت‌های فنی، پیش‌فرض‌ها در مورد مخاطبان و ... ساختار تولید را فراهم می‌کند. بنابراین، دست‌اندارکاران و تولیدکنندگان برنامه تلویزیونی تعیین می‌کنند که گفتمان چگونه رمزگذاری شود؛ در دومین مرحله، قواعد صوری زبان و گفتمان تسلط می‌یابند؛ و در نهایت، در مرحله سوم مخاطبان از برنامه تولیدشده رمزگشایی می‌کنند. در این مرحله، مخاطب با ترجمان گفتمانی آن رویداد مواجه است نه با یک رویداد خام (استوری، ۱۳۸۹، ۳۳-۳۱). الگوی مورد نظر هال در مناسبات تولید و رمزگذاری موسیقی نیز جاری است و به نظر می‌رسد که همان سازوکارهای تبیین-شده توسط هال در مدل مذکور، در رمزگذاری و رمزگشایی از موسیقی تحقق می‌یابد؛ چرا که موسیقی به مثابه یک محصول رسانه‌ای، از همان ظرفیت‌ها و ویژگی‌های برنامه‌های تلویزیونی، چه برای تهیه‌کنندگان و عوامل موسیقی در مرحله تولید و شکل‌دهی به گفتمان موسیقی و چه برای مصرف‌کنندگان موسیقی در مرحله مصرف و شنیدن موسیقی و رمزگشایی از گفتمان آن برخوردارند.

آین انگ بیان می‌کند پیش فرض در تحلیل دریافت این است که متون رسانه‌ای دارای معنای ثابتی نیستند و زمانی که مخاطب متن رسانه‌ای را دریافت می‌کند، متون معنا پیدا می‌کنند (مهدی‌زاده، ۱۳۹۳، ۲۳۲). نظریه دریافت پیام‌های رسانه‌ای را بازتلقی می‌کند که می‌توانند معنای مختلفی داشته باشند و این مخاطب است که با توجه به متن پیام و زمینه‌های فرهنگی خویش دست به تفسیر و معنابخشی به پیام می‌زند. ویندال و همکاران بیان می‌کنند: «نظریه دریافت با آنچه در عمل اتفاق می‌افتد، سر و کار دارد، یعنی با این موضوع که گیرنده چگونه به محتوای معینی رو می‌آورد و آن را تفسیر می‌کند» (ویندال^۱ و همکاران، ۱۳۹۷، ۲۴۷).

به طور کلی می‌توان مفروضات اساسی نظریه دریافت را این‌گونه خلاصه کرد:

۱. مخاطب، فعال و سازنده معناست؛
۲. مخاطب در مقابل معناهای مسلط و ایدئولوژیک مقاومت می‌کند و در نتیجه رمزگشایی او تقابلی خواهد بود؛
۳. رمزگشایی و دریافت مخاطب از سوابق و زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و نگرش‌های شخصی مخاطب تأثیر می‌پذیرد؛
۴. هر متن رسانه‌ای بیش از یک معنا دارد؛
۵. رسانه‌ها می‌توانند تولید لذت کنند؛
۶. برای مخاطب‌پژوهی لازم است از روش‌های کیفی و عمیق استفاده نمود (مهدی‌زاده، ۱۳۸۴، ۷۳-۷۴).

در واقع، در سنت مخاطب‌پژوهی، مخاطب به مثابه عضوی از جماعت‌ها یا اجتماعات تفسیری گوناگون در نظر گرفته می‌شود که راهبردهای گوناگونی را در مواجهه با متون مختلف رسانه‌ای از جمله موسیقی برمی‌گزیند. اعضای این اجتماعات، تفسیرهای مشترکی از متون رسانه‌ای و فرهنگی ارائه می‌کنند؛ چرا که آنها از تجارب و موقعیت‌های زیسته مشابه و مشترکی برخوردارند.

براساس رویکرد دریافت که شرح داده شد، دختران نوجوان زیسته در بافت دینی، نخست، اعضای از اجتماعات تفسیری در نظر گرفته شده‌اند که دریافت معنای آنها از موسیقی می‌تواند ناشی از عضویت آنها در این اجتماعات تفسیری، همچون گروه همسالان، خانواده، دوستان و ... باشد. همچنین بر این اساس مفروض گرفته شده است که با توجه به تفاوت بافت فرهنگی دینی مورد نظر در این تحقیق، تفسیر و معنابخشی آن‌ها به موسیقی دریافتی، تحت تأثیر بافت فرهنگی متفاوت و خاص زیسته آنها باشد. آن‌ها همچون اعضای هرگونه اجتماع تفسیری، در مواجهه با موسیقی، راهبردهای دریافت و تفسیر متنوعی را به کار می‌گیرند. در واقع، آن‌ها در خانواده‌هایی با رویکردهای فرهنگی خاصی زیسته‌اند که در گوش دادن به موسیقی یا عدم گوش دادن به آن و نیز در مصرف گونه‌های مختلف موسیقی، از ارزش‌ها، ایده‌آل‌ها و باورهای برخوردارند که فرایند مواجهه و دریافت معنا از موسیقی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. در واقع، متناسب با سرمایه فرهنگی خانواده، و سبک زندگی آنها، مصرف فرهنگی و نیز مواجهه معنایی نوجوانان با تولیدات فرهنگی، از جمله موسیقی، متفاوت خواهد بود. همچنین این نوجوانان به مثابه دانش‌آموزان در مدارس تحصیل می‌کنند که اولیای این مدارس نیز در مواجهه با مصرف موسیقی توسط دانش‌آموزان، از راهبردهای فرهنگی، نظارتی و تربیتی بهره می‌گیرند. افزون بر این، نوجوانان مورد نظر، عضوی از جماعت‌های تفسیری همسالان و همالان در مدارس خود هستند که متناسب با هویت‌ها، ارزش‌ها و رویکردهای این جماعت‌ها، مواجهات معنایی و دریافتی گوناگونی پیدا می‌کنند.

۳. روش

مطالعه حاضر با استفاده از روش کیفی انجام شده است. داده‌ها با استفاده از مصاحبه ساختار نیافته به دست آمده و سپس به وسیله روش تحلیل مضمون، تحلیل شده‌اند. اگر مصاحبه به صورت ساختار یافته یا نیمه ساختار یافته صورت می‌گرفت، امکان ورود به لایه‌های زیرین ذهنیت و تفکرات نمونه‌ها وجود نداشت و از این رو داده‌های مناسبی به دست نمی‌آمد. از طرف دیگر، شرایط مصاحبه نیز بایستی به صورتی آماده می‌شد که ترس

از خانواده و مدرسه بر مصاحبه‌شونده اثرگذار نباشد؛ به همین دلیل مصاحبه در مکان و زمانی صورت گرفت که اعتماد مصاحبه‌شوندگان جلب شود و تا جای ممکن فضای مصاحبه در ذهن نمونه‌ها فضایی امن تلقی شود تا جایی که برخی از مصاحبه‌شونده‌ها اذعان کردند که مطالبی که بیان می‌کنند را تا به حال برای فردی بازگو نکرده‌اند و این نشان‌دهنده اعتماد آن‌ها به فرایند مصاحبه بود. گلپز و اشتراوس^۱ معیار «اشباع نظری» را برای پایان‌دادن به نمونه‌گیری و جمع‌آوری داده پیشنهاد می‌دهند. آن‌ها بیان می‌کنند که نمونه‌گیری زمانی پایان می‌یابد که اشباع نظری یک مقوله یا گروهی از موردها حاصل شود به نحوی که مطلب جدیدی به یافته‌ها افزوده نشود (همان، ۱۳۹-۱۴۰). در فرایند گردآوری داده‌ها در مصاحبه هفدهم اشباع نظری حاصل شد اما برای احتیاط بیشتر و اطمینان از این مسئله، فرایند نمونه‌گیری و مصاحبه تا ۲۳ نفر ادامه پیدا کرد. به‌طورکلی، در مصاحبه با دختران نوجوان، به نکاتی توجه شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

فراهم‌کردن محیط اطمینان‌بخش. تلاش شد دختران نوجوان در فضایی مصاحبه شوند که در آن فضا احساس امنیت و آرامش کنند. برای مثال تا حد امکان تلاش شد مصاحبه‌ها دور از فضای مدرسه یا دست‌کم در فضایی به‌دور از اولیای مدرسه انجام شود. حفظ شأن و حقوق شرکت‌کنندگان. در مصاحبه‌ها تلاش شد با تغییر اسامی مصاحبه‌شوندگان و تنها ذکر محدوده مدرسه، اطلاعات مصاحبه محفوظ باقی بماند. پرهیز از آسیب‌رساندن به شرکت‌کنندگان. در گفت‌وگو با دختران نوجوان تلاش شد مصاحبه باعث نشود بحران درونی برای آنان ایجاد شود و همچنین سعی شد قضاوت ارزشی در مورد افکار و رفتار آن‌ها صورت نگیرد. برای مثال، هنگام جویا شدن نظر مصاحبه‌کننده توسط دختران نوجوان در مورد خودشان، بازخورد ارزشی به آن‌ها داده نشد. اطمینان به عدم سوءاستفاده از اطلاعات. این اطمینان به دختران نوجوان داده شد که داده‌های مصاحبه در اختیار دوستان، خانواده، مدرسه یا سایر افرادی که آن‌ها تمایل ندارند، قرار نخواهد گرفت.

1. Glaser & Strauss

برای پاسخ به سؤال مقاله، دختران نوجوانی که در خانواده‌های مذهبی رشد یافته و در مدارس خاص دارای رویکرد آموزشی دینی نیز به تحصیل می‌پردازند به مثابه جامعه تحقیق در نظر گرفته شدند. این مدارس در زمره مدارس غیرانتفاعی هستند و برای پذیرش دانش‌آموزان معمولاً شهریه‌های بالایی دریافت می‌کنند. از طرف دیگر، برای ثبت‌نام دانش‌آموزان، معمولاً این مدارس دارای فرایند گزینش هستند. در این فرایند، میزان مذهبی بودن و در برخی موارد، میزان قربت گرایش‌های خانواده‌های دانش‌آموزان به گفتمان سیاسی-دینی رسمی، ارزیابی می‌شود. همچنین این مدارس به دنبال تربیت دینی دانش‌آموزان هستند و قواعد و رویکردهای خاص تربیتی و پرورشی را در محیط مدرسه دنبال می‌کنند. چون انتخاب هر نمونه مبتنی بر تحلیل مصاحبه نمونه پیشین بود، از روش غیراحتمالی تئوریک برای نمونه‌گیری استفاده شد. دختران نوجوان در مورد مصرف و دریافت موسیقی به راحتی سخن نمی‌گویند و در صورت اعتماد نداشتن و عدم احساس راحتی با مصاحبه‌کننده، از پاسخگویی طفره می‌روند. البته این مسئله در برخی از دختران نوجوان به چشم نمی‌خورد اما غالب آن‌ها هنگام هم‌کلام شدن در مورد موضوع موسیقی با دیگران و به خصوص افراد ناشناخته، به نوعی از محافظه‌کاری دچار می‌شوند و از این رو، راه برای فهم تصور و تلقی آنان از موسیقی، بسته می‌شود. بنابراین، در انتخاب نمونه‌های تحقیق لازم بود عنصر اعتماد به مصاحبه‌کننده در دختران نوجوانی که برای مصاحبه انتخاب می‌شوند، پررنگ باشد؛ به همین دلیل مصاحبه‌ها با دانش‌آموزانی که پیش‌تر با آن‌ها تعامل داشته‌ایم، آغاز شد. نفرت بعدی مصاحبه با توجه به مسیر پژوهش و حفظ تنوع داده‌ها در عین دستیابی به اشباع نظری انتخاب شدند. طبق بیان فلیک^۱، افراد بر اساس میزان روشنایی بخشی احتمالی‌شان برای نظریه‌ای که تا آن لحظه تدوین شده‌است، انتخاب می‌شوند (فلیک، ۱۳۹۴، ۱۳۸). بنابر این مبنای، در انتخاب نمونه‌ها به نوع مصرف موسیقی غالب آن‌ها، نوع مدرسه و فضای فرهنگی آن، گرایش‌های دینی خانواده‌ها، سن و رشته تحصیلی دختران نوجوان توجه شد.

بازۀ سنی دختران نوجوان مورد مطالعه در این پژوهش ۱۵ تا ۱۸ سال است. این دختران از ۸ مدرسه غیرانتفاعی دارای رویکرد تربیتی دینی که در این پژوهش، مدارس مذهبی خاص نامیده شده، انتخاب شدند. ۴ نفر از این دختران نوجوان در پایه نهم، ۹ نفر در پایه دهم، ۶ نفر در پایه یازدهم و ۴ نفر نیز در پایه دوازدهم و از این تعداد ۱۶ نفر در رشته علوم انسانی، ۴ نفر در رشته ریاضی و ۳ نفر در رشته معارف اسلامی تحصیل می‌کنند. در این مقاله تلاش شد دختران نوجوان از مدارس مناطق مختلف شهر انتخاب شوند اما به دلیل تجمع برخی مدارس مذهبی خاص دخترانه در منطقه دولت، تعدادی از نمونه‌ها به مدارس آن منطقه اختصاص یافت که در این میان ۱۱ نمونه از مدارس در محدوده دولت و قلعهک، ۳ نمونه از مدارس در محدوده شهرک غرب، دو نمونه در محدوده خیابان وحدت اسلامی، دو نمونه از مدارس در محدوده الهیه، سه نمونه در محدوده بهارستان و دو نمونه نیز در محدوده طرشت انتخاب شدند. از سوی دیگر، سعی بر آن بود به منظور حفظ تنوع بیشتر نمونه‌ها، دختران نوجوان از میان خانواده‌هایی با ویژگی‌های متفاوت انتخاب شوند. در ادامه، اطلاعات مربوط به نمونه‌ها به اختصار در جدول شماره (۱) آمده است.

جدول ۱. نمونه تحقیق

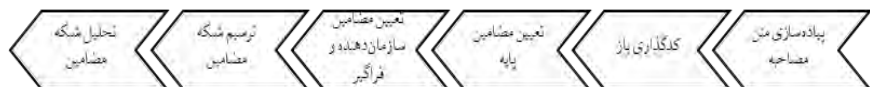
ردیف	نام	پایه تحصیلی	رشته	محدوده مدرسه
۱	محدثه	دهم	انسانی	شهرک غرب
۲	مهسا	دهم	انسانی	دولت
۳	راضیه	دهم	انسانی	دولت
۴	فانزه	دهم	انسانی	شهرک غرب
۵	سحر	نهم	ریاضی	دولت
۶	آیدا	دهم	انسانی	شهرک غرب
۷	مهدیه	دهم	ریاضی	دولت
۸	نگار	دهم	انسانی	دولت
۹	فانزه	دهم	انسانی	دولت
۱۰	محدثه	دوازدهم	انسانی	دولت
۱۱	فرزانه	یازدهم	انسانی	دولت
۱۲	مهیا	دوازدهم	ریاضی	دولت

ردیف	نام	پایه تحصیلی	رشته	محدوده مدرسه
۱۳	نرگس	دوازدهم	ریاضی	قلهک
۱۴	محبوبه	یازدهم	انسانی	دولت
۱۵	مطهره	یازدهم	انسانی	وحدت اسلامی
۱۶	هدی	یازدهم	علوم معارف اسلامی	بهارستان
۱۷	ندا	نهم	انسانی	طرشت
۱۸	مطهره	نهم	انسانی	طرشت
۱۹	محدثه	دوازدهم	انسانی	وحدت اسلامی
۲۰	فرزانه	یازدهم	انسانی	الهیة
۲۱	ریحانه	نهم	انسانی	الهیة
۲۲	محدثه	یازدهم	علوم معارف اسلامی	بهارستان
۲۳	مهیا	دهم	علوم معارف اسلامی	بهارستان

۴. تحلیل یافته‌ها

بر اساس تعاریف روش تحلیل مضمون، تحلیل مضمون این فرصت را در اختیار محقق قرار می‌دهد تا معانی و تجارب جمعی را دریافت و آن را درک کند و شناخت ویژگی‌های مشترک میان داده‌ها در این روش مورد نظر است (ذکایی، ۱۳۹۹، ۸۴). به دلیل اینکه هدف از این مقاله، مطالعه دریافت دختران نوجوان از موسیقی مصرفی است و برای این مطالعه، نیازمند درک تجارب دختران و شناخت ویژگی‌های مشترک میان آن‌ها هستیم، روش تحلیل مضمون گزینه مناسبی برای تحلیل داده‌های این پژوهش محسوب می‌شود.

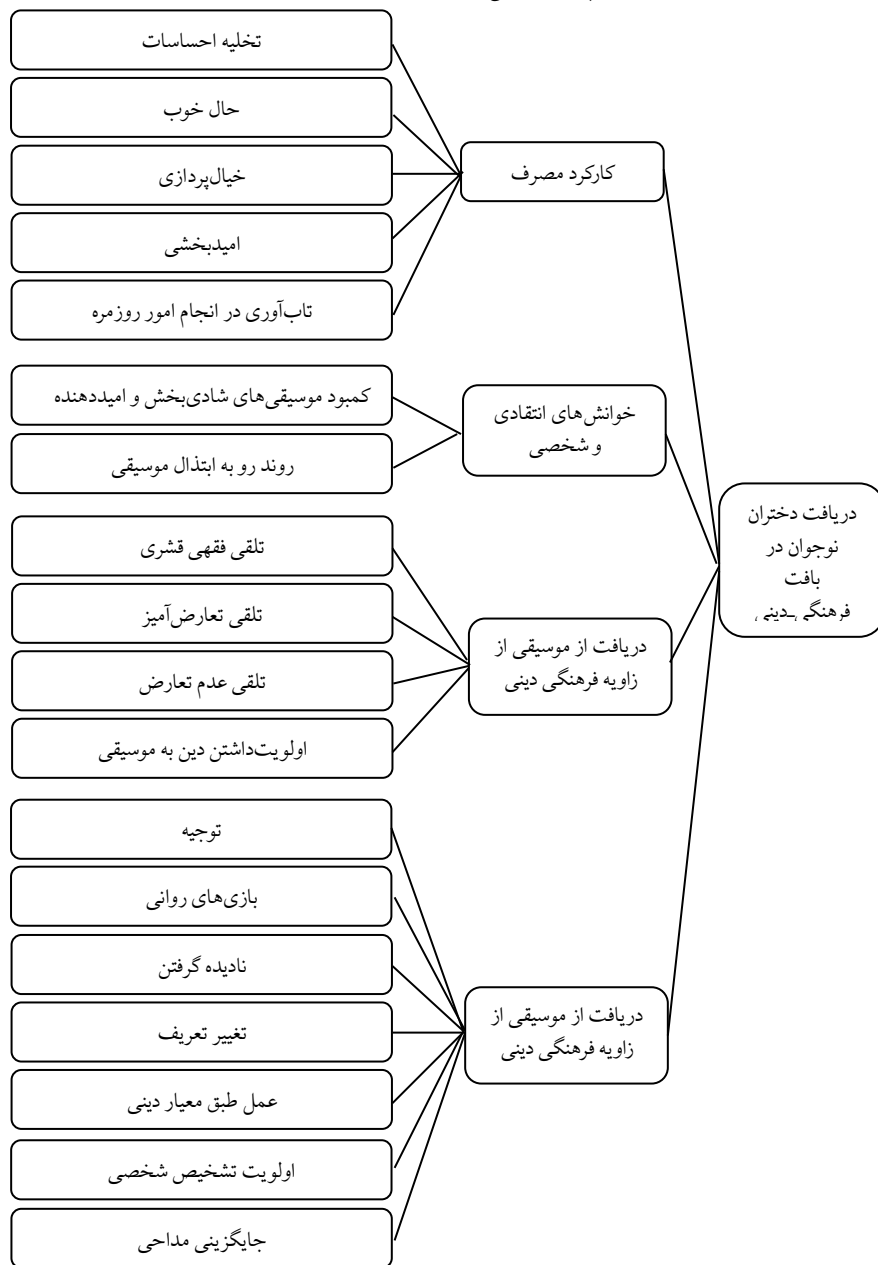
در این مقاله، مطابق با فرایند روش تحلیل مضمون، ابتدا کدگذاری باز صورت گرفت، سپس مضامین پایه شناسایی شد و پس از آن مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر به دست آمدند. در این مرحله، شبکه مضامین رسم شد و سپس به تحلیل شبکه مضامین پرداخته شد. مراحل کار به صورت شماتیک در شکل شماره (۲) آمده است.

شکل ۲. نمودار فرایند تحلیل داده‌های پژوهش

در این مقاله، دریافت دختران نوجوان در زمینه فرهنگی دینی از موسیقی، در ۴ مضمون سازمان‌دهنده و ۱۸ مضمون پایه تحلیل شده‌است.

شکل ۳. الگوی مفهومی مضامین تحقیق

۴-۱. کارکرد مصرف

برای هر کدام از مخاطبان این مطالعه، مصرف موسیقی، کارکردهای مختلفی دارند. از میان کارکردهای مختلف مصرف موسیقی در میان دختران نوجوان در بافت فرهنگی دینی، پرتکرارترین آن‌ها در ادامه ذکر شده است.

تخلیه احساسات. غالب مخاطبان این تحقیق موسیقی را موجد تخلیه احساسات می‌دانند. برای مثال، مهسا می‌گوید: «بعضی وقت‌ها پیش اومده که آهنگ گوش کنم و گریه کنم.» یا مطهره در مورد نقش موسیقی در عصبانیتش بیان می‌کند: «وقتی که حال خوب نیست، عصبانی‌ام. چون من عادت ندارم عصبانیت و ناراحتی‌مو بروز بدم. آدم درون‌گرایی هستم. حس خوبی بهم می‌ده وقتی گوش می‌دم. کمک می‌کنه که فراموش کنم که اصلاً برای چی عصبانی بودم.»

حال خوب. تعدادی از نمونه‌های تحقیق بیان می‌کنند که مصرف موسیقی در آن‌ها حال خوبی را ایجاد می‌کند. آن‌ها توضیح نمی‌دهند که مشخصه‌های این حال خوب چیست و نمی‌توانند آن را توصیف کنند اما به این نکته اذعان دارند که حال آن‌ها قبل از گوش دادن به موسیقی با حال‌شان پس از گوش دادن به آن متفاوت است. دختران نوجوان با عباراتی چون حس خوب گرفتن از گوش کردن به یک موسیقی و بهتر شدن حال‌شان پس از مصرف موسیقی، این وضعیت را توصیف می‌کنند. برای مثال مهیا می‌گوید: «بعضی‌ها هستن که قرآن می‌خونن و حس خوبی می‌گیرن. بعضی‌ها هستن می‌رن طبیعت حس خوبی می‌گیرن. من هم مثلاً وقتی آهنگ گوش بدم حس خوبی می‌گیرم.»

خیال‌پردازی. بسیاری از دختران نوجوان با موسیقی خیال‌پردازی می‌کنند. به جهت تصویری نبودن موسیقی امکان خیال‌پردازی برای افراد در هنگام گوش کردن به آن بسیار زیاد است. برخی نیز بیان می‌کنند که قابلیت خیال‌پردازی با موسیقی بی‌کلام بسیار بیشتر از موسیقی باکلام است زیرا موسیقی باکلام مخاطب را با عبارات و کلمات محدود می‌کند اما موسیقی بی‌کلام شنونده را آزاد می‌گذارد تا پرندۀ خیالش را به هر سویی پرواز دهد. مهیا در مورد اهمیت موسیقی بی‌کلام در خیال‌پردازی می‌گوید: «از باکلام بدم می‌آد و به‌نظم آدم رو محدود می‌کنه وقتی داره می‌خونه و تو باید به همون چیز فکر کنی که اون داره

می‌خونه. ولی بی‌کلام‌ها خیلی فضا رو بازتر می‌کنه، وقتی داری گوش می‌دی می‌تونی به چندتا چیز مختلف هم‌زمان فکر کنی و تصویرسازی کنی.»

امیدبخشی. دسته‌ای دیگر از دختران نوجوان ادعا می‌کنند که در موسیقی ایرانی عنصر امید کمیاب است و به همین دلیل است که آن‌ها به موسیقی‌های امیدبخشی چون موسیقی کی‌پاپ و برخی موسیقی‌های خارجی روی می‌آورند. امید گمشده زندگی بسیاری از دختران نوجوان است که با گوش دادن به برخی موسیقی‌ها جای خالی آن را در زندگی خود پر می‌کنند. پس از مصرف این نوع موسیقی‌ها آن‌ها اظهار می‌کنند که انگیزه بیشتری برای ادامه زندگی و انجام دادن امور روزمره دارند. موسیقی‌های امیدبخش، مفاهیمی چون از دست ندادن زمان حال برای زندگی (در لحظه زندگی کردن) یا تمام شدن روزهای بد را پررنگ کرده که برای دختران نوجوان جذاب جلوه می‌کند.

محدثه درباره امیدبخشی موسیقی کی‌پاپ بیان می‌کند: «مثلاً یه سری از پیام‌هایی که آهنگای بی‌تی‌اس دارن اینه که مثلاً به مسیرت ادامه بده؛ توی مسیر تو، شاید خیلی از مخالفت‌ها باشه؛ خیلی‌ها جلوی پات سنگ بندازن ولی تو نباید ناامید بشی، نباید یه جا بشینی؛ باید ادامه بدی ولی سالم زندگی کنی.»

تاب‌آوری در انجام امور روزمره. تعدادی از نوجوانان مشارکت‌کننده در این پژوهش بیان می‌کنند که موسیقی موجب تاب‌آوری آن‌ها در انجام دادن امور روزمره می‌شود به خصوص زمانی که مشغول امور خسته‌کننده یا تکراری هستند، مصرف موسیقی کمک می‌کند تا از ملال ناشی از این امور رهایی یابند. نرگس در این مورد بیان می‌کند: «مثلاً اون کاری که دوست ندارم بهش یه چاشنی لذت بردن اضافه می‌کنه که من دیگه ترغیب بشم اون کار رو انجام بدم.»

۴-۲. خوانش‌های انتقادی و شخصی

نوجوانانی که خود را مخاطب تخصصی موسیقی می‌دانند، خوانش‌هایی شخصی در مورد موسیقی دارند. آن‌ها به دلیل مصرف مستمر موسیقی، فهمی از موسیقی و مطلوبیت‌های آن پیدا کرده‌اند و علاقه دارند موسیقی به مطلوبیت‌هایی که در نظر دارند نزدیک شود. این خوانش‌های شخصی را به نوعی می‌توان از نتایج مصرف دختران نوجوان تلقی کرد اما از

طرف دیگر دختران نوجوان با ابراز این خوانش‌ها توضیحی از نحوه مصرف خود و مطلوبیت‌های خود در مصرف موسیقی ارائه می‌دهند.

کمبود موسیقی‌های شادی‌بخش و امیددهنده در ایران. برخی از دختران نوجوان این مسئله را بیان می‌کردند که در میان موسیقی‌های ایرانی موجود، کمبود موسیقی‌های امیددهنده و شادی‌بخش احساس می‌شود. این در حالی است که آن‌ها بیان می‌کردند در میان موسیقی برخی ملل مانند موسیقی کی‌پاپ کره جنوبی، این خلأ احساس نمی‌شود. برای مثال، محدثه نظر خود را این‌گونه بیان می‌کند: «خیلی کم هست آهنگ‌هایی که شاد باشن و در مورد مثلاً چیزهای شادی‌بخش صحبت کنن. مثلاً از امید صحبت کنن.» در همین مورد مهدیه بیان می‌کند: «آهنگ‌های ایرونی همش می‌گه تو رفتی و من موندم؛ تو می‌خوای بری من می‌مونم. همش همین جوریه آدم افسرده میشه. مثلاً شاید از بین بیست تا ترک شاید دوتا ترکشو امید بخش باشه ولی آهنگ‌های خارجی بهتره.»

روند رو به ابتدال موسیقی. برخی از دختران نوجوان ابراز می‌کردند که روند صعودی موسیقی تمام شده و به جهت متناسب کردن موسیقی‌ها با سلیقه مردم، خوانندگان به دنبال اشعاری هستند که مورد پسند عمومی واقع شود و بنابراین، روند موسیقی به سمت ابتدال است. در این رابطه محدثه بیان می‌کند: «اونایی که توی سبک قدیم کار می‌کنن یا رپ‌هایی که توی سبک قدیم شون کار می‌کنن دارن می‌رن سمت مبتدل شدن. چون موضوع کمتره. موضوع‌ها قبلاً گار شده. تو دنبال یک ریتم جدید باید بگردی. باید دنبال قافیه جدید بگردی و یک چیزی باشه که مردم خوششون بیاد. برای همین بیشتر می‌ره سمت مبتدل شدن.» آیدا نیز به این مسئله قائل است که: «حیفم میاد که چرا همچین موزیک‌هایی خونده می‌شه برای مارکت. یعنی از توانمندی‌های یه آدم وقتی استفاده می‌شه یا اثر خوب تولید می‌شه من خوشحال می‌شم. ولی وقتی می‌بینم که نه تو این توانایی را داری و از آن استفاده نمی‌کنی و به خاطر مارکت یا موسیقی آن تولید می‌کنی من واقعاً اینجوری می‌مونم که من نمی‌تونم از این اثر حمایت کنم واقعاً».

دختران نوجوان موارد دیگری را نیز به عنوان خوانش‌های انتقادی و شخصی خود از مصرف موسیقی بیان می‌کنند که عبارت‌اند از: فقدان نظام ارزش‌گذاری موسیقی در ایران، لزوم حمایت از موسیقی‌های خوب، اهمیت حفظ موسیقی بومی و سنتی، تأثیر شور جوانی

در سلیقه موسیقی، تخریب فرهنگ و جذب ثروت توسط تولیدکنندگان موسیقی، دلسردی تازه‌واردان به عرصه موسیقی و لزوم تناسب سبک خواننده با فرهنگ ایران.

۳-۴. دریافت از موسیقی از زاویه فرهنگی دینی

مطلبی که ذیل موضوع تأثیرات بر مصرف و دریافت دختران نوجوان قابل تأمل است، نوع نگاهی است که آن‌ها به نسبت میان دین و موسیقی دارند. به دلیل این‌که همه این دختران در بافت فرهنگی دینی رشد یافته‌اند، نگاه دین به موسیقی یک موضوع کم‌اهمیت یا بی‌اهمیت برای آن‌ها نیست اما متناسب با فهم متفاوت آن‌ها از دین و احکام دینی، تلقی‌های گوناگونی از نسبت میان دین و موسیقی دارند.

تلقی فقهی قشری. گروهی از دختران نوجوان، تلقی فقهی قشری از نسبت موسیقی و دین دارند؛ به این معنا که با توجه به برداشت‌های خود از دین، معیارهایی را برای حلال و حرام بودن موسیقی مشخص می‌کنند. دختران نوجوانی که در این دسته قرار می‌گیرند هیچ‌کدام به‌طور دقیق نمی‌توانستند در مورد معیار حرمت موسیقی توضیح دهند و تنها به بیان شک‌آلود معیارهایی بسنده می‌کردند که این مسئله نشان‌دهنده عدم تحقیق مفصل، و به بیان دیگر، همان تلقی فقهی قشری است. برای مثال، آیدا بیان می‌کند: «ما نفهمیدیم حالت غنا یعنی اینکه یارو نفهمه که چی می‌گه یا اینکه مثلاً تکون بخوره و فلان محسوب می‌شه؟ ما که نفهمیدیم!» یا تعدادی دیگر بیان می‌کنند که اگر موسیقی حالت شادی یا غم زیاد را برای انسان فراهم کند و به نوعی انسان را از حال طبیعی خود جدا کند، آن موسیقی حرام است و نباید مصرف شود. مثلاً هدی این حالت را اینطور توضیح می‌دهد: «موسیقی‌هایی هم که خیلی آدم را غمگین بکنه اون‌ها هم به نظرم خوب نیست دیگه. راستش غمگین را گوش می‌دم ولی حس بدی دارم. چون من رو از حالت طبیعی خارج می‌کنه.» معیار دسته‌ای از نوجوانان برای گوش ندادن به موسیقی، رقص آور بودن آن است. مهیا می‌گوید: «فقط همون به رقص درآوردن. اگر اون آهنگ این احساس رو به تو بده حرومه، ولی اگر نده آدم متوجه می‌شه. این معیارشه.» عده‌ای نوجوانان غنا را حرام می‌دانند اما توضیح روشنی در مورد غنا نمی‌دهند. سحر این‌گونه توضیح می‌دهد: «اینکه آهنگش حالا مثلاً غنا و این‌ها هم باشه خیلی باعث می‌شه که مثلاً حرام باشه و از نظرم اشکال داشته باشه.»

تلقی تعارض آمیز. از طرف دیگر، گروهی به کلی دین را معارض با موسیقی قلمداد می‌کنند. این گروه از نوجوانان به کلی دین را با موسیقی در تعارض می‌دانند و از مصرف هرگونه موسیقی خودداری می‌کنند و حتی در لایه عاطفی نیز سعی می‌کنند هیچ علاقه‌ای به موسیقی نشان ندهند. محدثه می‌گوید: «توی قرآن یه بحثی داریم مثلاً تذکره. از بهترین درجات تذکره من خوندم که این محضریته. اینکه ما خودمون رو هر لحظه در محضر اهل بیت علیهم السلام حس کنیم. اینکه مثلاً اهل بیت کنارمون حضور دارن واقعاً و بر زندگی ما ناظرن. این احساس حضور آدم رو هشیار می‌کنه، مثلاً طرز نشستن، اطراف آدم مثلاً شلوغ نباشه، نامرتب نباشه، همین الان امام علیه السلام از در می‌آن تو. واقعاً آدم چه حالی می‌شه؟ چه حسی به آدم دست می‌ده؟ به خاطر این دوست نداشتم هیچ وقت موسیقی گوش بدم. احساس می‌کردم که واقعاً جور نیست با این چیزها.»

تلقی عدم تعارض. دسته‌ای دیگر هیچ تعارضی میان دین و موسیقی قائل نیستند. این افراد اعتقاد دارند که می‌توان دیندار بود و به موسیقی گوش کرد و دین را در برابر خود احساس نکرد. محدثه بیان می‌کند: «من هم به دین شما اعتقاد دارم. هم به مناسک شما اعتقاد دارم. فقط آهنگ گوش می‌دم.» یا محدثه دیگری در توضیح نظر خود در مورد نسبت موسیقی و دین می‌گوید: «من هنوزم اعتقادات دینی خودمو دارم. پوششم همونه؛ قرآنمو دارم؛ نمازمو دارم چون حس می‌کنم که این دوتا در کنار هم زندگی منو آروم می‌کنن. این طوری نیستش که مثلاً تأثیر بدی تو زندگیم داشته باشه. چون اصلاً ضد هم نیستن که بخوان جلوی همدیگه رو بگیرن.»

اولویت داشتن دین به موسیقی. در این میان، گروه چهارمی نیز بودند که دین از جایگاه رفیعی در زندگی‌شان برخوردار بود و در صورت علم به مخالفت دین با برخی از موسیقی‌ها بدون چون و چرا مصرف آن موسیقی را متوقف کرده و نظر دین را معیار قرار می‌دادند. این گروه بر خلاف گروهی که تلقی فقهی قشری از دین داشتند، در تلاش بودند تا ضمن تحقیق و جست‌وجوی دقیق به ابعاد مختلف رویکردهای دینی به موسیقی دست پیدا کنند. از این رو، گروه مذکور در خصوص یافتن پاسخ‌هایی در مورد نسبت دین و موسیقی حساسیت داشته و برای آن به جست‌وجو و تحقیق می‌پرداختند اما مشکل آن‌ها این است که اعتمادی به

معیارهای ارائه شده برای حرمت موسیقی ندارند و از این رو در یک حالت برزخی (عدم تعیین کافی) قرار گرفته‌اند. ندا توضیح می‌دهد: «کلاً درگیر این بودم که تا الان چی کار کردی، بحث حلال و حروم هم کم نیست بالاخره از مکروه و همه این‌ها گذشته و دیگه آخر خطی. خیلی فکر کردم و از خودم سؤال می‌پرسیدم که یعنی من چقدر گناه کردم، بعد می‌گفتم نه نه تو نمیدونستی، وقتی که پلی لیستم رو چک کردم و یه سری رو حذف کردم. اون موقع دوتا حس داشتم یکی اینکه خدایا منو ببخش یکی هم اینکه از این به بعد حواستون جمع کن، این نکته خیلی خوبیه که توی این سن فهمیدی و نداخانم دقت کن.»

۴-۴. نحوه مواجهه با نسبت موسیقی و دین

با توجه به نوع نگاهی که دختران نوجوان در این پژوهش به نسبت میان دین و موسیقی قائل‌اند، مواجهه خاصی نیز با موسیقی برقرار می‌کنند. از مصاحبه با نمونه‌ها این نتیجه به دست آمد که دختران نوجوان عمدتاً رویکردی عمل‌گرایانه را در قبال مصرف موسیقی در پیش می‌گیرند. آن‌ها به نوعی سعی می‌کنند مصالحه‌ای میان تلقی‌شان از نظر دین و موسیقی برقرار کنند تا از یک طرف چارچوب‌های دینی آن‌ها خدشه دار نشود و از طرف دیگر بتوانند به موسیقی دلخواه خود گوش دهند. در تعداد بیشتری از دختران نوجوان این برخورد عمل‌گرایانه خود را در توجیهاتی نشان می‌دهد که نوجوانان برای مصرف موسیقی برمی‌شمارند. گروه دیگری از نوجوانان با وجود برخورد عمل‌گرایانه با مصرف موسیقی به دلیل آن‌که نمی‌توانند توجیه مناسبی برای گوش کردن به موسیقی دست‌وپا کنند، دچار برخی بازی‌های روانی نیز می‌شوند. گروهی دیگر به کلی نظر دین را نادیده می‌گیرند و به مصرف موسیقی خود ادامه می‌دهند و دسته دیگری نیز با تغییر تعریف معیارهای دینی به تعریف‌های شخصی از موسیقی خوب و بد، به مصرف موسیقی می‌پردازند.

توجیه عمده‌ترین مواجهه‌ای است که نمونه‌های این تحقیق در نسبت میان دین و موسیقی اتخاذ کرده‌اند. چون دختران نوجوان این دسته علاقه دارند موسیقی خاصی را مصرف کنند و در عین حال تعارضی میان دین و موسیقی مورد علاقه خود می‌بینند، دست به توجیه زده و تلاش می‌کنند با این تاکتیک، سرپوشی بر این تعارض بگذارند. توجیه‌هایی از قبیل عدم شناخت معیار حرمت، شباهت فرهنگی، غیرمسلمان بودن خوانندگان، ترویج نکردن، اخلاقی

بودن موسیقی، کارکرد مثبت عاطفی، عدم تأثیرپذیری و ... در میان این دختران به چشم می خورد. برای مثال، محدثه بیان می کند: «گفتم مامان ما داریم غیرقانونی همه رو دانلود می کنیم یعنی در هیچ جهتی باعث پیشرفت شون نمی شیم. حتی باعث پسرقتشون هم می شیم. پول به هیچ کدوم از اونا نمی رسه.» یا مثلاً نگار بهبود حال خود پس از شنیدن موسیقی را این طور توضیح می دهد: «مثلاً تو داری اینو نگاه می کنی تو برو بین چند تا آدم از افسردگی و این ها نجات پیدا کردن. شعار نمی دم ولی واقعاً خیلی از این آدم ها هستن.»

بازی های روانی. یکی از اتفاقاتی که عملاً برای دختران نوجوان در مواجهه با موسیقی می افتد، این است که با وجود گوش کردن به موسیقی، مدام به این مسئله می اندیشند که آیا کار درستی انجام می دهند یا خیر؟ همچنین در مناسبت ها و موقعیت های مذهبی که معمولاً انسان ها به ارزش های خود می اندیشند و خود را با چارچوب های ارزشی ارزیابی می کنند، به این مسئله فکر می کنند که مصرف موسیقی آن ها چه میزان مطابق با معیارهای دینی است. از طرف دیگر، برخی دختران نوجوان پس از همراهی با دوستان خود و گوش کردن به موسیقی در جمع های دوستانه، این سؤال در ذهن شان شکل می گیرد که آیا این اقدامشان مطابق با دین بوده است یا خیر؟ به بیان دیگر، دختران نوجوان در این موقعیت ها دچار عذاب وجدان می شوند. برای مثال، نگار بیان می کند: «بعد هی پیش خودم می گم خدایا من چه کار بدی دارم می کنم. هی می گم به خدا من هیچ کار بدی نمی کنم. من هیچ کار بدی نمی کنم. هیچ چیز بدی نمی بینم. هیچ چیزی که به درد سنم نخوره بینم. واقعاً نمی بینم. خدا این قدر وجدان در من قرار داده که یعنی این قدر تشخیص می دم که این کار را نمی کنم. نمی دانم چطوری می شه این حس رو از بین برد. حالا شاید بگم نگرانیه. ولی یک وقت هایی حس می کنم که شکه واقعاً.» همچنین محدثه می گوید: «یعنی وجدانم راحت نیست وقتی می رم موسیقی گوش می دم.»

این دختران هنوز نتوانسته اند تصمیم قطعی بگیرند که کدام بخش از تعلیمات فراگرفته در بافت فرهنگی را می خواهند حفظ کنند و کدام را کنار بگذارند. از این رو عمدتاً با وجود درگیری مداوم در ذهن خود، همچنان به گوش دادن موسیقی ادامه می دهند. بنابراین می توان نتیجه گرفت که مسئله دین و مطابق با آن رفتار کردن برای این گروه از دختران

نوجوان مطرح است اما از چنان جایگاهی نیز برخوردار نیست و چنان تسلطی بر آنان ندارد که بتواند آن‌ها را از مصرف موسیقی باز دارد.

نادیده گرفتن. این گروه از دختران نوجوان در مورد شناخت معیارهای حرمت حساسیتی به خرج نمی‌دهند و به تحقیق درخصوص آن نیز نمی‌پردازند. این دسته از دختران از ترس اینکه موسیقی مصرفی آن‌ها از نظر دین مشکل داشته باشد، با پیگیری نکردن معیارهای حرمت موسیقی مسئولیت را از خود سلب کرده و به مصرف موسیقی ادامه می‌دهند. برای مثال، مهیا بیان می‌کند: «می‌گم از نظر اسلام می‌تونه حروم باشه. اصلاً پی‌اش رو نگرفتم. سعی کردم یه چارچوبی رو حفظ کنم که به خودم آسیب نزنم و به بقیه هم آسیب نزنم. اصلاً برای همینه که نمی‌رم سمتش که بینم اشکال داره یا نه. چون می‌ترسم مثلاً حروم باشه. البته همین الان حس می‌کنم حرومه این کاری که دارم می‌کنم. ولی نمی‌رم سمتش.» تغییر تعریف. این دسته از دختران نوجوان معیار حرمت موسیقی مطرح شده در دین را به کنار نهاده و با تغییر تعریف از حرمت به موسیقی مبتذل یا غیراخلاقی، چارچوب ارزشی جدیدی مطابق با تعریف خود، ایجاد می‌کنند. دسته دیگری نیز با بی‌نسبت بودن احکام فقهی موسیقی به زمان حال، احکام را امری تاریخی دانسته و معیارهای فقهی مطرح شده را معتبر تلقی نمی‌کنند. برای مثال، آیدا می‌گوید: «بین تفاوت نسل امروز و نسل مثلاً سی سال پیش، نسل سی سال پیش اینجور فکر می‌کرده که مثلاً کلاً حرومه. ولی خب من الان تفکرم کاملاً متفاوته دیگه. همان‌طور که من گفتم اخلاقی و غیراخلاقی داریم.»

عمل طبق معیار دینی. این گروه از نوجوانان تلاش می‌کنند که مطابق با معیارهای دینی شناخته شده عمل کنند و دست به ایجاد تعریف‌های جدید برای چارچوب ارزشی نزنند و مصرف موسیقی‌شان هم به نحوی نیست که آن‌ها دچار بازی‌های روانی کنند. به عبارت دیگر، این گروه همان کسانی هستند که اولویت به دین می‌دهند. مهیا این‌گونه بیان می‌کند: «با توجه به وضعیت خودم می‌گه طوری باشه که به رقص درتون نیاره، من با توجه به وضعیت خودم واقعاً این حرومه و پاکش می‌کنم. تو دو راهی نمی‌مونم اینطوریه که بگم دوست دارم ولی گوش نمی‌دم.»

اولویت تشخیص شخصی. این گروه از نوجوانان خود تشخیص می‌دهند که کدام موسیقی برای آنها مناسب و کدام نامناسب است. این دسته از نوجوانان، معیاری ارائه نمی‌دهند، تعریف جدیدی ایجاد نمی‌کنند و به صورت درونی و با حس خود تصمیم می‌گیرند که کدام موسیقی را مصرف کنند. البته این‌گونه نیست که همه انواع موسیقی را مصرف کنند اما نکته محوری در این گروه این است که خود مرجع تشخیص‌اند و نه معیارهای بیرونی. برای مثال، سحر بیان می‌کند: «مثلاً اینکه چرت و پرت بگه و جمله‌هاش به هم ربط نداشته باشه و بی سر و ته باشه یک مدلشه. یک مدل شاید مثلاً بی ادبی باشه. یک مدلش اینه که حرف‌های جنسی داشته باشه. البته مثلاً یک آهنگی هست که مثلاً تیکه اولش خیلی قشنگه بعد مثلاً از یک جایی به بعدش خیلی بد می‌شه. دانلود می‌کنم ولی فقط همان تیکه‌ای که مثلاً از خط قرمزهام رد نمی‌شه رو گوش می‌دم.»

جایگزینی مداحی. دسته‌ای از نوجوانان بیان می‌کنند که در زندگی نیاز به ریتم و حرکت دارند و به دلیل اینکه نمی‌خواهند این نیاز را با موسیقی پر کنند، آن‌را با مداحی ارضا کرده و مداحی را جایگزین مصرف موسیقی می‌کنند. این افراد بیان می‌کنند که با گوش کردن به مداحی دچار هیچ‌گونه بازی روانی نیز نشده و با خیالی آسوده به گوش کردن مداحی می‌پردازند چراکه هیچ‌گونه تعارضی میان مداحی و دین قائل نیستند. مهیا در مورد دوستانش می‌گوید: «خب خیالش راحت‌تره که موسیقی گوش نمی‌ده. اون ریتمی که احساس می‌کنه تو زندگیش نیاز داره از مداحی می‌گیره.» هدی نیز این‌گونه کارکرد مداحی را در زندگی خود توضیح می‌دهد: «مداحی بهم کمک می‌کنه که موسیقی گوش ندم. چون علاقه‌ام به موسیقی کمتر می‌شه. بعد از اینکه مداحی رو گوش می‌دم دوست ندارم که آهنگ گوش بدم.»

۵. نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش، دختران نوجوان زیسته در بافت فرهنگی دینی با توجه به شرایط اجتماعی خود دریافت‌های متنوعی از مصرف موسیقی دارند. مصرف موسیقی برای این قشر از دختران نوجوان، کارکردهای مهمی دارد تا جایی که برای گروهی از آن‌ها مصرف

موسیقی موجب امیدبخشی است و برای دسته‌ای دیگر امکان انگیزه برای انجام امور روزمره را فراهم می‌کند.

بافت فرهنگی دینی که دختران نوجوان در آن زیست می‌کنند مانند هر بافت فرهنگی اجتماعی دیگری دارای تعلیمات و ترجیحاتی است. افراد در مسیر رشد خود دست به انتخاب زده و برخی آموزه‌های زمینه فرهنگی خود را در ادامه زندگی به کار می‌گیرند و برخی دیگر را نامناسب دانسته و حذف می‌کنند. در مجموع بر اساس تحلیل داده‌ای حاصل از مصاحبه‌ها دختران نوجوان مورد مطالعه، در تعیین نسبت میان ترجیحات خود و ترجیحات زمینه فرهنگی پیرامونی‌شان، با تردیدها، تعارضات و چالش‌هایی مواجه می‌شوند. به عبارت دیگر، به نظر می‌رسد روندهایی مانند جهانی شدن ارتباطات، شبکه‌ای شدن و رسانه‌ای شدن، در میان این قشر از نوجوانان نیز بروز و نمود داشته و دریافت آنها از موسیقی را تحت تأثیر قرار داده است؛ با این حال، بر اثر پرورش در فضای دینی خانواده و مدرسه، دریافت‌ها و تفسیرهای این جماعت تفسیرگر از موسیقی مصرفی‌شان، به شدت تحت تأثیر بافت تربیتی آنها قرار دارد و تعارضات گاه و بیگاه این نوع تربیت اجتماعی و فرهنگی با جذابیت‌ها و کشش‌های موسیقی عرضه شده در فضای جهانی شده امروز، نوجوانان را به سمت راهبردهایی خلاقانه به منظور مدیریت شرایط سوق می‌دهد. این دختران نوجوان در مواجهه با مشهورات و فضای مسلط زمینه فرهنگی خود، دست به خوانشی انتقادی زده که موجب شده آنان پذیرای همه عناصر و آموزه‌های زمینه فرهنگی دینی خود نباشند و با رویکردی انتقادی و به دیده تردید به این آموزه‌ها بنگرند. این مسئله خود را در مواجهه آنان با نسبت دین و موسیقی به خوبی نشان می‌دهد. به واسطه قرار داشتن در دوره نوجوانی، دختران در رفت‌وآمد میان تعلیمات زمینه فرهنگی دینی و انتخاب‌های جدیدشان، قرار دارند. بسیاری از آنان به جای کوشش در مسیر ابهام‌زدایی آگاهانه، به شیوه‌ای عمل‌گرایانه سعی در حل مسئله و خروج از این برزخ دارند. برخی مسئله را به کلی نادیده می‌گیرند و از هرگونه مواجهه آگاهانه با مسئله فرار می‌کنند. گروهی دست به تغییر تعاریف مشکل‌زا زده و صورت مسئله را عوض می‌کنند. برخی مسئله موسیقی و دین را تاریخی قلمداد کرده و آن را برای زمان صدور احکام تلقی می‌کنند. از

طرف دیگر، به جای مواجه شدن با موسیقی از منظر دین، معیارهایی را بر اساس تشخیص خود جایگزین معیارهای دینی می‌کنند. این نوجوانان از به کار بردن عبارت «موسیقی حرام یا حلال» واهمه دارند و به جای آن از عبارت «موسیقی مبتذل و غیر مبتذل یا اخلاقی و غیر اخلاقی» استفاده می‌کنند. به نظر می‌رسد دین در نظر این دختران نوجوان، مبنایی برای حق و باطل یا کار درست و غلط، تلقی نمی‌شود و بیشتر آن را عنصری تاریخی قلمداد می‌کنند. دسته دیگری از دختران نوجوان چون نمی‌توانند راه حل مناسبی برای مصالحه میان ترجیحات خود و ترجیحات زمینه فرهنگی دینی به دست آورند، پس از مصرف موسیقی که گمان می‌کنند با تعلیمات بافت فرهنگی دینی‌شان در تعارض است، دچار بازی روانی می‌شوند. برخی دست به توجیه می‌زنند و با ارائه دلایلی سعی بر فائق آمدن بر تعارضات ذهنی خود دارند. آنان با این توجیحات تلاش می‌کنند از بازی‌های روانی دوری کنند.

برای تحقیقات آینده پیشنهاد می‌شود، در خصوص دریافت‌های خانواده‌های نوجوانان در بافت فرهنگی دینی از مصرف موسیقی، مطالعه صورت گیرد. از طرف دیگر، با توجه به اینکه یکی از چالش‌های دختران در دریافت از موسیقی، نوع تلقی آنان از دین است، می‌توان نوع مواجهه با موسیقی را در میان دختران نوجوان سایر اقوام و ملیت‌های مسلمان، که در بافت فرهنگی دینی زیست می‌کنند مورد مذاقه قرار داد.

منابع

- استوری، جان (۱۳۸۹). مطالعات فرهنگی درباره فرهنگ عامه (مترجم: حسین پاینده). تهران: آگه. تاریخ اصل اثر: ۲۰۰۳).
- آلاستوری، پرتی (۱۳۸۰). مخاطب رسانه‌ای و پژوهش دریافت (مترجم: محمد شیخ‌الاسلامی). فصلنامه پژوهش و سنجش، ۸(۲۶)، ۱۶۳-۱۴۱.
- بیچرانلو، عبدالله (۱۳۹۳). رسانه موسیقی و جوانان ایرانی؛ با تمرکز بر موسیقی در تلویزیون‌های ماهواره‌ای فارسی زبان، فصلنامه رسانه، ۲۵(۲)، ۱۱۹-۱۰۱.
- حسینی، سیدابراهیم؛ کریمی، سهیلا؛ نظیری، قاسم؛ و شجاعی، سیده‌صدیقه (۱۳۹۵). اثربخشی موسیقی آرام و بی‌کلام بر سلامت معنوی نوجوانان دختر شهر شیراز. زن و جامعه، ۷(۱)، ۶۷-۷۹.
- ذکایی، محمدمسعود (۱۳۹۹). هنر انجام پژوهش کیفی: از مسئله‌یابی تا نگارش. تهران: آگه.
- فلیک، اووه (۱۳۹۴). درآمدی بر تحقیق کیفی (مترجم: هادی جلیلی). تهران: نشر نی.
- قاسمی، وحید؛ و میرزایی، سیدآیت‌الله (۱۳۸۵). جوانان و هنرهای رسمی و غیررسمی موسیقی پاپ: پژوهشی در بین جوانان شهر اصفهان. نامه علوم اجتماعی، ۲۸(۲)، ۹۸-۱۲۲.
- کاظمی، عباس؛ و حاج‌محمدحسینی، محبوبه (۱۳۹۴). ایدئولوژی مقاومت و مخاطب فعال: نگاهی به مطالعات خوانش در ایران. تحقیقات فرهنگی ایران، ۸(۱)، ۹۵-۷۱. doi:10.7508/ijcr.2015.29.004
- مهدی‌زاده، سیدمحمد (۱۳۸۴). مطالعه تطبیقی نظریه کاشت و دریافت در ارتباطات. تهران: مرکز تحقیقات صداوسیما جمهوری اسلامی ایران.
- مهدی‌زاده، سیدمحمد (۱۳۹۳). نظریه‌های رسانه: اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی. تهران: همشهری.
- نامورمطلق، بهمن (۱۳۸۷). یانوس و آیزر: نظریه دریافت. پژوهشنامه فرهنگستان هنر، ۳(۳)، ۹۳-۱۱۰.
- ودادهیر، ابوعلی؛ امینیان، احسان؛ طباطبایی، آسیه‌السادات؛ و سلمانی، محمدجواد (۱۳۹۰). جوانان و موسیقی پاپ: بررسی در عوامل اجتماعی-فرهنگی مرتبط با گرایش دانشجویان تربیت معلم به موسیقی پاپ. مسائل اجتماعی ایران، ۲(۱)، ۱۶۷-۱۹۳.
- ویندال، سون؛ سینگنایزر، بنو؛ و اولسون، جین‌تی (۱۳۹۷). کاربرد نظریه‌های ارتباطات (مترجم: علیرضا دهقان). تهران: علمی فرهنگی. (تاریخ اصل اثر ۱۹۹۲)
- Anastasi, A. (2005). Adolescent boys' use of Emo music as their healing lament. *Journal of Religion and Health*, 303-319.
- Fish, S. (1980). *Is there a text in this class? The authority of interpretive communities*. Harvard University Press.

- Livingstone, S. & Das, R. (2013). *Interpretation/Reception*. London: Oxford University Press.
- McFerran, K. S., Hense, C., Koike, A., & Rickwood, D. (2018). Intentional music use to reduce psychological distress in adolescents accessing primary mental health care. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 23(4), 567-581. doi: 10.1177/1359104518767231
- Miranda, D. (2013). The role of music in adolescent development: much more than the same old song. *International Journal of Adolescence and Youth*, 18(1), 5-22. doi: 10.1080/02673843.2011.650182
- Raghavan, P. (2008). *Family, Politics and Popular Television: An Ethnographic Study of Viewing an Indian Serial Melodrama* (Doctor of Philosophy Thesis). School of Communication, Culture and Languages Faculty of Arts, Education and Human Development Victoria University.
- Schäfer, K., Saarikallio, S., & Eerola, T. (2020). Music may reduce loneliness and act as social surrogate for a friend: Evidence from an experimental listening study. *Journal of Adolescent Research*, 27(6), 751-774. doi: 10.1177/2059204320935
- Ter Bogt, T., Soitos, S., & Delsing, M. (2011). Music listening in adolescence. *Encyclopedia of Adolescence*, 240-250. doi: 10.1016/B978-0-12-373951-3.00029-6

